

İfrat ve Tefrit Kışkacındaki Hasâis

Varlığın kendisiyle anlam kazandığı mahza hakikat olan Peygamber Aleyhisselam hiç şüphesiz ki Allah katında mahlûkattan kimsenin erişemeyeceği makamı haizdir.[1] Bu ona sünnetullah'ın bir gereği olmak üzere[2] Allah Azze ve Celle tarafından bahşedilen bir üstünlüktür. Cenabı Hakkın, Peygamber Aleyhisselam'a ihsan buyurduğu bu üstünlükle alakalı yapılan bir takım indi yorumlar, meseleyi vuzuha kavuşturmaktan öte aslında bu meseleyi günbegün kâh ifrat vadisine sürüklüyor, kâh tefrit vadisine... Peygamberin üstünlüğü ile alakalı konuşan yahut yazan çizenler munsif bir tavırla meseleyi objektif tahlilden öte, evvelden kafasında tasarlayıp çizdiği peygamber portresini dışa yansıtmaktan başka bir şey yapmıyor aslında... Kimisi "Peygambere karizma katmayın" sloganıyla vaveyla edip, Peygamber-i zişan'ı sıradan bir beşer seviyesinde değerlendirme çabasına girerken, başkaları da ipin ucunu kaçırmak suretiyle Makamu'l Mahluk sınırını aşıp, Makamu'l Halik sınırına geçerek akıl almaz hataların kurbanı olabiliyor. Bu ifrat ve tefrit sınırında, işlerin en hayırlısı olduğu bildirilen[3] "orta yolun" takip edilmesi elbette ki en salim cadde olarak gözüküyor.

O halde, "Peygamber Aleyhisselam'ın bir beşer olduğuna dair varit olan nasların sınırı var mıdır, varsa nedir?" gibi zihinlerde çukurlar oluşturmuş işkallerin cevap beklediği açığa çıkıyor. Öyleyse, peygamber Aleyhisselam'ın beşer olması diğer insanlardan farklı bir takım özelliklerin kendisinde tezahürüne ters bir durum arz eder mi? Gibi sorular tazeliğini koruyor. Bu gibi soruların cevaplandırılması tabiidir ki, konu hakkında varit olan nassların tamamına bütüncül bir bakışla mümkün olacaktır. Durum bu iken, bu rivayetlerin sadece bir kısmını görüp Bektaşî tarzı diğerlerini görmemek en kısa ifadeyle "muhakemesizlik" olacaktır. Çünkü bu şekildeki bir yöntem, kişiyi meseleyi araştırmadan önce kafasında intaç ettiği hükme götürürse de, sağlıklı bir bilgi elde etmesine kesinkes manilik teşkil etmektedir. İşte bu konu hakkında verilen tahakkümvari hükümlerle, meselenin hakikati hevalara boğdurulmaktadır. Bu bahis hakkında konuşabilmek için, meselemiz açısından adeta sınırları teşkil eden "Makamu'l-Halik ve Makamu'l-Mahlûk" konusunu muayyen kılmamız gerektiği için onunla başlıyoruz.

Makamu'l-Halik ve Makamu'l-Mahlûk

Yaratıcı olan Allah Teâlâ'nın yaratılmış konumunda olan özelde insan, genelde diğer mahlûkattan ayrı bir makamda olduğu bedihidir. Ve iki makam arasını ayıran fark, aslında aynı zamanda küfürle imanın arasını ayıran farkın ta kendisidir. Bu iki makamın her birisinin kendisine ait bir takım hususiyetleri vardır. Bu hususiyetlerin beyan edilmesiyle her iki makamın kendisine mahsus olarak zikredilen özelliklerinin diğer makama nispetinden sakınılmış olur. Buna binaen diyebiliriz ki; Efendimiz Aleyhissalatü vesselâm'ı, yaratılmış diğer beşerden üstün kılan bir takım özellikleri onu nübuvvet makamından alıp, yaratıcının makamına taşımak anlamına gelmemektedir. Zira Efendimiz Aleyhissalatü vesselam bu şekildeki bir tazimi bizatihi kendisi nehyetmiş ve " Beni Hristiyanların İbn Meryem (İsa Aleyhisselam)'i ifrat ile övdükleri gibi övmeyin" [4] buyurmuştur. Hadis-i

Şerifte anlatılan övme Peygamberi mahlûk makamından alıp tıpkı Hristiyanların yaptığı gibi halik/yaratıcı konumuna getirmektir.[5] Yahut yaratıcı olan Allah azze ve Celle ile oğul-baba ilişkisi kurup ona bir nevi ilahlık makamı isnat etmektir. [6] Aslında Peygamber Aleyhisselam bu hadis-i şerifi buyurmakla beraber kendisi hakkında yapılacak olan medhü senaların nihai hududunu belirlemiş bulunmaktadır. Muaz İbn Cebel'in Efendimiz'e "Yemende bir kısmı diğer kısmına secde eden adamlar gördüm, biz sana secde etmeyelim mi? Diye sorması üzerine Efendimiz "Ben bir beşerin diğer beşere secde etmesini emredecek olsaydım kadına kocasına secde etmesini emrederdim?[7] Buyurarak bu şekilde bir beşeri ilah seviyesine çıkarıp ona ibadet edilmesine müsaade etmediğini bildirmiştir. Ve bununla birlikte belki o zamanda olmayan, fakat ilerke vukuu muhtemel birçok ifrati medhlerin önünü kesmiş[8] ve bu işin vasat çizgisini çizmiştir. Bu anlatılan kısım meselenin İfratla alakalı boyutudur. İşin bu boyutunun nefyedilmesiyle yetinen ve bakışlarını sadece ifrat cihetine kasr eden bazı kimseler savundukları tezlerle farkında olmadan madalyonun öteki yüzü tefrite düşmektedirler.

Makalenin bundan sonraki kısmında bu iki uç arasındaki orta yolun keyfiyeti belirtilecek ve sözde ifrat yapmama davası güdüp Efendimiz'i sıradan bir beşermiş gibi gösterme gayreti ve çabası güdenlerin davalarının butlanı ifşa edilecektir.

Ben ancak bir beşerim

Allah Teâla'nın Efendimiz Aleyhissalatü vesselâm'a hitaben "Ben ancak bir beşerim"[9], "De ki Allah dilemedikçe ben kendime bir zarar verme ve bir fayda sağlama gücüne sahip değilim"[10], "Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir." [11] Gibi ayet-i kerimelerde beşer olması üzerine vurgu yapmıştır. Ancak bu vurgu bir kısımlarının zannettiği gibi Peygamberin sıradan bir beşer olması üzerine değil, belki yukarıdan beri anlatılmaya çalışılan ve meselenin ifrati yönünü yansıtan "hiçbir beşerin halik/yaratıcı seviyesine çıkarılmaması üzerinedir. Sözgelimi Allah Azze ve Celle Peygambere "Ben ancak bir beşerim de!" diye buyururken, aslında peygamberin insanlara şu gerçeği ilan etmesini istemektedir: Ben bir insan olmam münasebetiyle Allah'ın bana vahy yoluyla bildirmesi dışında her hangi bir bilgi edinmeye malik değilim. Ve sizin kendisine herhangi bir ortak koşmaksızın iman etmeniz gereken İlahınız birdir ve hiçbir ortağı yoktur.[12]

Buna dayalı olarak diyebiliriz ki; Nassların bazısının diğer bazısını tahsis etmesi yahut gerektiğinde nesh etmesi gerçeğini unutarak sadece bu ve benzeri ayetlerin vurgulamak istediği manayı göz ardı ederek bunlardan Efendimiz 'in sıradan bir beşer şeklinde değerlendirilmesi isabetli değildir. Zira şimdi sıralayacağımız bir kısım naslarda açıkça görüleceği üzere Peygamberin sadece vahiy alması anlamında değil, farklı bir takım münasebetler hususunda da beşerin fevkalade üstünde meziyetleri vardır.

Ben sizi arkamdan görüyorum[13]

Peygamber Aleyhisselam'ın sair beşerden üstün ve onların fevkinde bir takım özelliklere sahip olduğunu göstermesi açısından bu rivayetin önemli bir yeri vardır. Zira bu hadis hakkında söylenen Allah teala'nın kendisine vahyetmesiyle bilmesi şeklindeki görüş değil de, Ahmed İbn Hanbel'in

tabiriyle bizzat gözüyle görür gibi arkasında bulunanları görmesi[14] şeklindeki görüşü tercih edecek olursak, Peygamber Aleyhisselâm burada diğer insanlarda asla bulunamayacak bir özelliğin kendisinde var olduğunu beyan etmektedir.

Bu şekildeki bir rivayet Efendimiz Aleyhissalatü vesselam'ın "Visal[15]den sakının, visalden sakının!" Sen visal yapıyorsun Ya Resulellah" deyince (Sahabe) o da "Ben(im halim) sizin haliniz gibi değildir. Zira ben Rabbim beni yedirir ve içirir bir vaziyette geceliyorum"[16] şeklindeki bir rivayetle teyit edilebilir. Bu hadis-i Şerif hakkında da ulema farklı görüşleri benimsemişlerdir. Kimilerine göre hadiste geçen Allah Azze ve Celle'nin peygamberi yedirmesi, Mevla'nın onda yemenin akabinde hasıl olan kuvvet ve kudreti yaratma manasındadır. [17] Diğer bir kısım Ulemaya göre ise bunu manası zahiri üzeredir. Yani Efendimiz Aleyhissalatü Vesselam geceleyin Cennet yemekleriyle Cenab-ı Allah tarafından rızıklandırılmaktadır. Cennet yemeği ise orucu bozmamaktadır. [18] Ala külli hal her iki görüşe göre de Bu rivayet ve bir önceki rivayetlerde Efendimiz'e mahsus olan bir takım hallerin bulunduğu ve bu hallerin normal bir beşerde bulunmasının mümkün olmadığı müşahade edilmektedir.

Sayılan rivayetlerden başka olarak Peygamber Aleyhisselam'ın "Gözlerim uyur lakin kalbim uyumaz"[19], "Yeryüzü hazinelerinin anahtarları bana verildi"[20] şeklindeki sözleri de tamamıyla bu noktaya vurgu yapmaktadır. Sadece Kur'an'ın Efendimiz'in beşeriyetine tembih etmiş olduğu noktaları cımbızlama usulüyle alıp, öte yandan numune olması açısından burada çok cüzi bir kısmını zikredip tamamını zikretmeye yazının hacminin müsait olmadığı rivayetleri göz ardı etmek hiçbir şekilde izahı kabil olmayan bir hıyanet olacaktır. Belirttiğimiz gibi Kur'an'ın başta Resul-i Ekrem ve daha başka peygamberlerin beşer olduklarına vurgu yapması onların sadece tebliğle görevli ve zâtı açısından diğer beşerden farkı olmayan birer varlık oldukları anlamını asla taşımaz. Belki bu ilahi vurgu, bazı ifratçıların aşırıya gitme şeklindeki duygu ve düşüncelerini dizginlemeleri açısından bir uyarıdan ibarettir. Tabir-i diğerle bu Kur'ani ifade, Makamu'l Halik dediğimiz beşeriyet dairesinin had safhasını ifade eden o mevkii aşmamaları gerektiğine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda şu da iyi bilinmelidir ki her ne kadar Efendimiz (Aleyhissalatü vesselam) zahiri anlamda bizden ayrılmış, vefat etmişse de onun fazlı ve Allah katındaki makamı ve derecesi her zaman var olduğu gibi vefatından sonra da bakidir. Dolayısıyla Onunla Allah Teâla'ya bir isteğin yerine getirilmesi hususunda tevessülde bulunmak gibi amellerin bizzat Peygamber'e ibadet etmek şeklinde anlaşılması doğru değildir. [21]

Vitir, Gece namazı ve Kuşluk namazı:

Bilindiği üzere ismi geçen namazlar Peygamber Aleyhissalatü vesselam'a farz olup ümmeti adına nafiledir. Nitekim Efendimiz Aleyhissalatü vesselam "Üç şey vardır ki bunlar bana farz, sizin için nafiledirler: Kurban, vitir ve iki rekât kuşluk namazı...[22] buyurmaktadırlar. Bu rivayette geçen iki rekât kuşluk namazı başka bir rivayette "sabahın iki rekâtı" olarak yer almaktadır. Diğer bir takım rivayetleri de göz önün de bulundurarak bu şekil ibadetlerden birisinin de "misvak kullanmak" olduğunu söyleyebiliriz. Ebu Davud'un Abdullah İbn Hanzalaya dayandırdığı senette o şöyle demiştir:

“Resulullah Aleyhissalatü vesselam’a Abdestli olsun olmasın her namaz için abdest alması emrolunmuştu. Ne zaman ki bu (iş) ona ağır gelince her namaz anında misvak kullanmakla emrolundu ve abdestsizlik dışında (her namaz için abdest alma emri) ondan kaldırıldı.[\[23\]](#) Tüm bunların hepsi Cenab-ı Peygamber’in biz ümmetinden farklı olduğunu gözler önüne seren şahsına münhasır özelliklerdir. Ve aynı zamanda makalemizin mebnası konumundaki “ene beşerun mislukum” un fehvası hususunda yardımcı kabilindendir. Bunun böyle olduğunu dünden bu güne neredeyse tüm ulema ikrar etmiştir. Said İbn Müseyyeb’in “Resulullah vitir kıldı sana farz değil, kurban kesti sana farz değil, kuşluk kıldı sana farz değil, Öğleden önce (zeval vakti) namaz kıldı sana farz değil”[\[24\]](#) şeklindeki sözü bu konuyla alakalı hitam makamında söylenebilecek söz olabilir.

Netice:

Sonuç olarak; genel anlamda peygamberlerin ve özel anlamda da Peygamber Aleyhissalatü vesselam’ın diğer insanlardan çok farklı bir takım meziyetlere sahip oldukları bedihi bir husustur. Hatta yukarıda da bir başlık olarak aktardığımız ayet-i kerimede “Ben ancak bir beşerim” cümlesinden sonra “bana vahyolunuyor” cümlesi dahi peygamberin diğer beşerden ne derece üstün ve farklı olduğunu ifadede yeterlidir.[\[25\]](#) Böyleyken Peygamber Aleyhissalatü vesselam’ı normal bir insan şeklinde telakki etmek, nübüvvet makamına yapılabilecek en büyük tahfiftir.

[\[1\]](#) Bu tezimizi genel anlamda Enbiya’nın Melaike’den faziletli olduğunu savunan Eş’arilerin görüşüyle te’yid edebiliriz. Bkz. Seyfu’ddin el- Amidi, Ebkaru’lEfkar, 4/225 MektebetuDari’lKütübi’l-Yevmiyye, Kahire,2004 B.2

[\[2\]](#) “Allah Meleklerden de resuller seçer insanlardan da” Hac 75

[\[3\]](#) El-Beyhaki, es-Sünenü’l Kübra, 3/273 No: 5897, Şuabu’l İman, 5/169 No: 6229

[\[4\]](#) Buhari, el-Camiu’s-Sahih, 2/490, No: 3445

[\[5\]](#) İbn Hacer, Fethu’l Bari, 6/490, Daru’l-Ma’rife, Beyrut, Lübnan,

[\[6\]](#) İbn Battal, Şerhu Sahihi’l-Buhari 8/460, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad Tarih-Baskı:Yok

[\[7\]](#) İbn Mace Sünen 1/595 Kitabu’n-Nikah, Babu Hakkı’z-Zevce Ale’z Zevc, D. İhyai’l-Kütübi’l-Arabiyye

[\[8\]](#) Ebu’l Ferec İbnu’l Cevzi, Keşfu’l- Müşkil min Hadisi’s-Sahiheyn, 1/65 Daru’l-Vatan

[\[9\]](#) Kur’an, Kehf 110

- [10] Kur'an, el-A'raf 188
- [11] Kur'an, ez-Zümer 30
- [12] Ebu Cafer et-Taberi, Tefsiru't-Taberi, 15/439 Daru Hicr, Kahire 2001 B.1
- [13] Müsned-i Ebi Avane, Kitabu's-Salavat, No:1715, 1/462 Daru'l-Marife, Beyrut-Lübnan 1998 B.1
- [14] Şerhu Sahihi'l-Buhari İbn Battal, 2/71 Mektebetu'r-Rüşd, Riyad
- [15] Visal; gündüzle birlikte geceyi de oruçlu geçirerek, peş peşe oruç tutma anlamındadır.
- [16] Muvatta, Kitabu's-Sıyam 3/431
- [17] Şerhu'n-Nevevi Ala Müslim 7/212 el-Matbaatü'l-Mısriyye, Ezher 1929, B.1
- [18] Celaleddin es-Suyuti, Ed-Dibac ala Sahihi Müslim b. Haccac, 3/201 Daru İbn Affan, Suud 1996, B.1
- [19] Tirmizi, Sünen, Kitabu'l Fiten No: 2248 4/518
- [20] Camiu'l-Usul fi Ehadisi'r Resul, İbnu'l-Esir 8/530 Mektebetu'l Hulvani, 1972 B.1
- [21] Muhammed b. Alevi el-Maliki el-Haseni, Mefahim yecibu en Tusahhah, s. 25 Daru Cevamii'l-Kelim, Kahire
- [22] Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned, Müsned-i İb Abbas, 3/485 No: 2050
- [23] Ebu Davud, Sünen, Tahare, Babu's-Sivak 1/12 No: 48
- [24] El-Beyhaki, es-Sünenu'l-Kübra, 2/468
- [25] Muhammet Avvame, Hücciyyetu Ef'al-i Resulillah